

Frivillige viser vej

– Casestudie om frivillige i naturforvaltningen

Sandra Gentin, Julia B. Hunt og Lise Herslund

IGN Rapport
September 2021

Titel

Frivillige viser vej – Casestudie om frivillige i naturforvaltningen

Forfattere

Sandra Gentin, Julia B. Hunt og Lise Herslund

Bedes citeret

Gentin, S., Hunt, J.B., & Herslund, L. (2021): Frivillige viser vej – Casestudie om frivillige i naturforvaltningen. IGN Rapport, september 2021. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet, Frederiksberg. 46 s. ill.

Udgiver

Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning
Københavns Universitet
Rolighedsvej 23
1958 Frederiksberg C
ign@ign.ku.dk
www.ign.ku.dk

Ansvarshavende redaktør

Claus Beier

ISBN

978-87-7903-863-9 (web)

Layout omslag

Jette Alsing

Forsidefoto

Sandra Gentin

Publicering

Rapporten er publiceret på www.ign.ku.dk

Gengivelse er tilladt med tydelig kildeangivelse

Skriftlig tilladelse kræves, hvis man vil bruge instituttets navn og/eller dele af denne rapport i sammenhæng med salg og reklame

Støttet med udlodningsmidler til friluftslivet ved Friluftsrådet

Støttet med udlodningsmidler til friluftsliv

Indholdsfortegnelse

FORORD	5
INDLEDNING	7
Hvad er 'grønne frivillige'?	7
Gode samarbejder og gensidig tillid.....	8
Hvad bygger vi ovenpå?.....	9
CASESTUDIE: GRØN FRIVILLIGHED I NATURFORVALTNINGEN – I TRE UDVALGTE KOMMUNER	10
CASE: HOLBÆK – NÅR BORGERNE TAGER SAGEN I EGEN HÅND	12
Workshopforløb i Holbæk	13
Læring: Konkret understøttelse af engagement giver motivation og rækkevidde ud i lokalområderne	14
Fælles-skaber-funktionen giver sammenhæng og skaber grobund for dialog og tillid	15
Grejtrailereren giver mulighed for, at lokale, der kan og vil, selv kan tage fat	16
Med konkret understøttelse kan borgere selv tage fat	18
Hvad kan du som planlægger/forvalter lære af den understøttende tilgang i Holbæk Kommune?	19
CASE: MIDDELFART – NÅR DER ER OPBAKNING OG INDDRAGELSE I ALLE DELE AF ORGANISATIONEN	20
Workshop-forløb i Middelfart	20
Læring: En dialogbaserede tilgang giver både ejerskab og bedre løsninger	21
Oplevelsen af opbakning i hele organisationen giver motivation og fokus på visionerne	22
Et tværgående og dialogbaseret udvalg giver et godt fundament for fælles løsninger	22
Med åbenhed, ligeværdighed og dialog lykkes de gode samarbejder	23
Hvad kan du som planlægger/forvalter lære af den dialogbaserede tilgang i Middelfart Kommune?	25
CASE: SILKEBORG – NÅR NATUREN ER I FOKUS.....	26
Workshopforløb i Silkeborg	26
Læring: Hav tillid til de frivillige og sæt arealerne fri	28

Det giver engagement og nye ideer at sætte arealerne fri	29
Stærke lokale kræfter giver både visioner, forankring og ejerskab	29
Med fokus på det fælles formål og stor tillid til borgerne, kan meget nås	30
Hvad kan du som planlægger/forvalter lære af den tillidsbaserede tilgang i Silkeborg Kommune?	31
DET HANDLER OM TILLID	32
GRÆSNING SOM EKSEMPEL PÅ FORSKELLIGHED I TILGANGE – ET LÆRINGSPUNKT PÅ TVÆRS AF DE TRE CASEKOMMUNER.....	33
Argumentet for at etablere græsningslaug: Naturværdi eller lokalt ejerskab?	33
Variation i organisering og opgaver for græsningslaug i casekommunerne	34
ANBEFALINGER: SÅDAN SKABER DU GODE FORUDSÆTNINGER FOR GRØN FRIVILLIGHED I NATURFORVALTNINGEN.....	37
Opmærksomhedspunkter for det gode samspil med grønne frivillige	37
→ Arbejd med relationerne.....	38
→ Tænk på frivillige som en vej til relevans, kvalitet og netværk. Ikke som en (ren) ressource	39
→ Vær ambassadør for frivilligheden.....	39
→ Vær opmærksom på det helt lokale perspektiv	40
→ Spild ikke de frivilliges tid.....	41
BILAG 1: GREJTRAILEREN OG DENS INDHOLD.....	42
Grejtrailer og minigrejtrailer	42
Indhold i grejtrailer og minigrejtrailer.....	42
Kursus i grejtrailer	43
BILAG 2: FÆLLES-SKABERENS FUNKTION OG FORANKRING.....	44
Hvordan fungerer det?.....	44
Hvad laver en fælles-skaber?	44
De potentielle udfordringer i funktionen	45
BILAG 3: STAURBY SKOV-UDVALGET (KOMMUNENS § 17, STK. 4 UDVALG).....	46

Forord

Projektet 'Frivillige viser vej' består af tre delprojekter. Delprojekt 1¹ havde til formål af afdække omfanget af den grønne frivillighed i Danmark og er afreporteret under overskriften '[Frivillige viser vej - Resultater fra en national spørgeskemaundersøgelse om grønne frivillige i natur- og parkforvaltning](#)'. Delprojekt 2 afreporteres i denne rapport og er baseret på casestudier i tre kommuner med fokus på deres forskellige tilgange til at engagere grønne frivillige i naturforvaltningen. Delprojekt 3 forventes i efteråret 2021 og har til formål at formidle resultaterne fra de andre to delprojekter bredt, både i form af Videnblade, film og undervisningsmateriale.

Denne rapport er udarbejdet med afsæt i samtaler, interviews, workshops og møder gennemført i tre kommuner; Middelfart, Silkeborg og Holbæk. Anbefalingerne er baseret på planlæggernes og forvalternes fortællinger og erfaringer samt de opmærksomhedspunkter, som er tilvejebragt igennem frivilliges deltagelse i møder, workshops og interviews. Vi har arbejdet parallelt i casekommunerne og har taget afsæt i konkrete udfordringer med – og ønsker til – udvikling af samarbejder med grønne frivillige. Formålet med delprojektet er at skabe et rum, hvor forskellige aktører (frivillige, kommuner, andre interessenter) i samspil skal afprøve og udvikle forskellige metoder til at engagere frivillige i naturen samt udvikle tiltag og aktiviteter, som kan overkomme de udfordringer, der er kommet frem i delprojekt 1.

Projektet er gennemført som et samarbejdsprojekt mellem Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning (IGN) og konsulenthuset Ingerfair² og er finansieret af Friluftsrådets udlodningsmidler. Rapporten udarbejdet af forfatterne, der har ansvaret for tekst og indhold. Intern kvalitetssikring er udført af sektionsleder, professor Henrik Vejre og lektor Lone S. Kristensen.

¹ Delprojekt 1 blev gennemført i efteråret 2018 som en spørgeskemaundersøgelse, der skulle afdække omfanget af den grønne frivillighed i Danmark. Spørgeskemaet blev sendt til planlæggere/forvaltere i hhv. 98 kommuner og alle Naturstyrelsens enheder.

² Ingerfair er et konsulentbureau, der har specialiseret sig i frivillighed. Julia Bjerre Hunt har været den gennemgående konsulent og har i perioden både været tilknyttet projektet som ekstern konsulent via Ingerfair og som ansat videnskabelig assistent. Hun er nu adjunkt på Center for Ledelse og Oplevelsesdesign på Professionshøjskolen Absalon.

Forfatterne vil gerne takke alle planlæggere, forvaltere og grønne frivillige, der har taget sig tiden til at lade sig interviewe og deltage på workshops. Uden jeres tid og jeres gode forklarende svar på vores mange spørgsmål ville vi ikke have kunne give de samme anbefalinger om det gode samarbejde i den grønne frivillighed i Danmark.

Sandra Gentin, Julia B. Hunt, og Lise Herslund

September 2021

Indledning

I løbet af projektet 'Frivillige viser vej' har vi set mange forskellige måder at engagere sig som frivillig på: Vi har mødt ejerforeninger, der bygger naturlegepladser i skovskel. Skoleklasser, der varetager naturpleje på Natura 2000-områder. Brugergrupper der – på tværs af interesser og ønsker – samarbejder om zoner i en skov. Mountainbikere, der etablerer spor i skoven og samtidig passer på skovdigerne, og mange forskellige former for græsningslaug. På alle måder har dette projekt bekræftet, at der er liv og energi i den grønne frivillighed, og at frivillige faktisk viser vej.

Hvad er 'grønne frivillige'?

I projektet bruger vi betegnelsen 'grønne frivillige' og arbejder med denne definition:

Grønne frivillige er borgere der engagerer sig for en højere sags tjeneste, og som har deres primære aktiviteter i naturen, og som har et mål med deres aktiviteter, der rækker ud over 'naturen som ramme'. Det kan være mere/bedre natur og/eller bedre adgangs- og friluftsmuligheder i naturen.³

Nogle af disse grønne frivillige er løst tilknyttede (f.eks. en gruppe ældre medborgere, der på deres kanotur samler skrald i Gudenåen og aftaler med kommunen, hvor de fyldte sække kan afhentes), mens andre er organiserede i foreninger (kogræsserlaug, MTB-sporbyggere etc). Atter andre kender vi igennem de etablerede organisationer som Danmarks Naturfredningsforening, Fugleværnsfonden, Dansk Ornitologisk Forening og lignende organisationer. Der findes både mange forskellige typer frivillige og stor variation i deres organisering, når det kommer til frivillige i naturforvaltning.

³ Dermed betragter vi ikke de friluftsborgere, som alene har naturen/grønne områder som ramme for deres aktivitet (fx svømmere eller motionsløbere), som grønne frivillige. Der skal være et fokus og formål, som handler om naturen selv eller adgang til denne. Det omfatter både etablering og drift af faciliteter, registrering, naturpleje og en lang række friluftaktiviteter, hvor naturen er omdrejningspunktet. Denne grænse er dog ikke entydig.

Gode samarbejder og gensidig tillid

Gennem interviews med både frivillige og forvaltere/planlæggere i casekommunerne er vi også blevet opmærksomme på, hvilke barrierer der kan være, når grønne frivillige engageres i naturforvaltningen. Nogle af bekymringerne handler om, hvorvidt man kan regne med de frivillige, hvor længe de har lyst til at engagere sig, og om deres mangel på faglig viden kan være en hindring for, hvor godt de kan pleje naturen. Disse bekymringer fremhæves også af nogle planlæggere og forvaltere i spørgeskemaundersøgelsen i delprojekt 1.

Erfaringerne fra dette delprojekt viser imidlertid, at der er god grund til at have tillid til de grønne frivillige trods disse bekymringer. De engagerede grønne frivillige og borgerne betragter det ofte som *deres* natur eller *deres* naturområder når de engagerer sig som grønne frivillige. De har stor interesse i og ønske om at bidrage til en hensigtsmæssig naturpleje og brug af naturen, og med den rette vejledning og rammesætning kan de grønne frivillige løfte mange forskellige former for opgaver i mange forskellige naturtyper. Det vidner erfaringerne fra dette delprojekt om. Forudsætningen for at lykkes med at engagere grønne frivillige er til gengæld, at der er afsat tilstrækkelige ressourcer til at planlæggere og forvaltere kan støtte de grønne frivillige i deres engagement.

En anden konklusion fra dette delprojekt er, at det hverken er billigere eller nemmere at arbejde med grønne frivillige end at lade 'professionelle' om arbejdet, men den grønne frivillighed kan noget andet: Den kan være inspirerende, der kan komme nye projekter ud af det lokale engagement, og de grønne frivillige kan tilføre kommunerne og Naturstyrelsens enheder nogle perspektiver på arbejdet, som kun de grønne frivillige kan give. Den grønne frivillighed er noget særlig i det lokale samarbejde, fordi det er de grønne frivilliges lokalsamfund, deres relationer og deres lokalt forankrede viden, som sikrer, at der gennem samarbejdet mellem forvaltere/planlæggere og de grønne frivillige bliver prioriteret netop det, der er mest behov for og ønske om lokalt. Med dette in mente kan samarbejdet med de grønne frivillige fremme både kvaliteten og meningen i naturforvaltningen.

Formålet med denne rapport er at inspirere planlæggere, forvaltere, naturvejledere og andre, der i hverdagen er i berøring med frivillige og borgere på det grønne område, og at rapporten dermed kan bidrage til at fremme frivilligheden i den danske natur. Derudover er det vores håb, at både politikere og chefer bliver inspireret til at skabe nogle rammer for deres medarbejdere, som fremmer mulighederne for, at de kan understøtte grønt frivilligt engagement.

Hvad bygger vi ovenpå?

Resultaterne fra Delprojekt 1 viste, at der er fire grundlæggende temaer om involvering af grønne frivillige og borgere, som har betydning for planlæggere og forvaltere. Temaerne var:

- Hvilke **rammer** gives der for involvering af frivillige?
- På hvilke **arealer** involveres de frivillige?
- Hvordan er det frivillige arbejde og arbejdet med de frivillige **organiseret**?
- Hvordan **rekrutteres og fastholdes** grønne frivillige bedst lokalt?

De første to temaer er primært rettet mod forvaltningens logik og kultur internt i organisationen, mens de sidste to primært udfoldes i mødet mellem den/de ansatte og den/de grønne frivillige og internt i grupperne af de grønne frivillige. Disse fire temaer har været et gennemgående perspektiv i delprojekt 2.

Databehandlingen af delprojekt 1 er sket parallelt med gennemførelsen af dataindsamlingen i delprojekt 2. Således har især svarene fra de åbne spørgsmål fra spørgeskemaundersøgelsen⁴ i delprojekt 1 været en del af grundlaget for vores arbejde i delprojekt 2.

Udvælgelsen af casekommunerne er baseret på besvarelserne af indkomne svar fra spørgeskemaets åbne spørgsmål fra delprojekt 1. Der var fokus på at finde kommuner, der havde 1) gode og udfordrende samarbejder med grønne frivillige, 2) langvarige og nyopstartede samarbejder med grønne frivillige og 3) konkrete eksempler på, hvordan grønne frivillige engageres i naturforvaltningen bredt.

Med dette afsæt faldt valget på Holbæk, Middelfart og Silkeborg kommuner.

⁴ Spørgeskemaet i delprojekt 1 fokuserede på følgende temaer: 1) typer af grønne frivillige, 2) typer af natur, de grønne frivillige involveres i, 3) tilstedeværelse af strategier og graden af involvering, 4) årsager til og barrierer for at involvere grønne frivillige.

Casestudie: Grøn frivillighed i naturforvaltningen – i tre udvalgte kommuner

I forbindelse med tilrettelæggelsen og udførelsen af de konkrete forløb i kommunerne var det vigtigt at indsamle viden, som er sammenlignelig på tværs af kommunerne og kan give en dybere indsigt i både de gode og de udfordrende sider af den grønne frivillighed i naturforvaltningen. Samtidig indgik kommunernes ønsker og behov i forhold til workshops, inspiration og konkrete redskaber i planlægningen af de konkrete forløb i delprojekt 2.

For at få et kendskab til de tre kommuners rammevilkår og muligheder i relation til den grønne frivillighed gennemførte vi en række interviews med planlæggerne og forvalterne, ligesom vi også besøgte forskellige lokale eksempler på grønt frivilligt engagement i de tre kommuner. Herigennem fik vi en dybere indsigt i den grønne frivillighed i kommunerne og fik perspektiver ift. den grønne frivilligheds muligheder og udfordringer. Resultaterne fra interviewene fungerede som grundlag for det videre arbejde i kommunerne, idet de tog afsæt i konkrete ønsker og udfordringer i hhv. Holbæk, Middelfart og Silkeborg.

Med afsæt i casekommunernes ønsker og behov afholdt vi to workshops i alle kommuner. Deltagerne i workshoppen var både grønne frivillige og forvaltere/kommunens medarbejdere. Formålet med workshopene var at give deltagerne en række værktøjer, så de fremadrettet selv var i stand til at løse udfordringerne, eller udvikle de grønne frivilliges muligheder på egen hånd (det konkrete indhold i workshopene er beskrevet mere detaljeret i beskrivelsen af de enkelte casekommuner på de følgende sider). Foruden viden fra delprojekt 1 har vi brugt videnskabelig litteratur om tillid⁵, dialogbaseret planlægning⁶ og frivillighed⁷ som fagligt udgangspunkt.

⁵ Marc J. Stern & Kimberly J. Coleman (2015) The Multidimensionality of Trust: Applications in Collaborative Natural Resource Management, *Society & Natural Resources*, 28:2, 117-132, DOI: 10.1080/08941920.2014.945062
Kimberly Coleman & Marc J. Stern (2018) Exploring the Functions of Different Forms of Trust in Collaborative Natural Resource Management, *Society & Natural Resources*, 31:1, 21-38, DOI: 10.1080/08941920.2017.1364452

⁶ Kristensen, L. S., Primdahl, J., & Vejre, H. (2015). Dialogbaseret Planlægning i Det Åbne Land: Om Strategier for Kulturlandskabets Fremtid. Bogværket, Copenhagen, Denmark.

På de efterfølgende workshops kunne vi således give planlæggerne/forvalterne og de grønne frivillige redskaber og perspektiver, som kunne give den grønne frivillighed gode eller bedre betingelser, baseret på det, vi vidste om de eksisterende samarbejder. Derudover delte vi på disse workshops også perspektiver fra de andre casekommuner og bidrog med eksisterende viden fra feltet. Efter de afholdte workshops holdt vi os orienteret om de projekter og grupper, vi havde fået indsigt i, og fulgte med i deres videre arbejde og engagement for at afdække en eventuel effekt af workshoppe-
ne.

I det følgende beskriver vi først det konkrete forløb i den enkelte kommune, hvorefter vi fremfører nogle af de læringspunkter, der er opstået om den gode inddragelse af grønne frivillige og borgere i den pågældende kommune⁸. Overordnet handler læringspunkterne om at arbejde inddragende og dialogbaseret, understøtte grønne frivillige og borgeres engagement – både ift. idegenerering og med materialer, og at skabe rum for frivilligt engagement på statsejede eller kommunalt ejede arealer.

⁷ Hunt (2017) Frivillige i naturen - Håndbog til praktikere om involvering af frivillige. Publikationen er udgivet af Fri-luftsrådet med afsæt i et projekt med fokus på frivillige i de danske naturparker.

⁸ Eksemplerne, som vi i det følgende beskriver, er ikke alene gældende for den pågældende kommune. Tilsvarende eller lignende eksempler kunne også være fundet i andre casekommuner og/eller i data fra delprojekt 1. For eksemplets skyld henfører vi hvert 'læringspunkt' til en enkelt kommune.

Case: Holbæk – når borgerne tager sagen i egen hånd

Holbæk Kommune har siden kommunalreformen i 2007 arbejdet aktivt med at understøtte lokalt engagement. Det har resulteret i en række meget konkrete understøttende funktioner, som vi gerne ville undersøge nærmere i projektet. Det handler om kommunens grejtrailer⁹ og funktionen som 'fælles-skaber'¹⁰, som begge giver borgerne og de grønne frivillige mulighed for øget engagement – også i kommunens yderområder.

Vores ønske var at undersøge, hvordan kommunen arbejder med at understøtte grønne frivillige på denne ret konkrete måde på tværs af kommunens ret store areal, og hvordan de grønne frivillige og borgerne oplever denne understøttelse.

Casearbejdet i Holbæk viste, at der er tre ting, som gør Holbæks måde at engagere grønne frivillige på anderledes end i andre kommuner: 1) grejtraileren, som er unik og meget virkningsfuld, 2) fælles-skaber-funktionen, som sikrer løbende dialog og involvering i hele kommunen, 3) koblingen imellem grejtraileren og fælles-skaber-funktionen, som er medvirkende til, at borgere og frivillige har mulighed for at engagere sig med 'ordentligt grej' og ved, hvor de *kan* henvende sig med deres ideer og initiativer.

⁹ **Grejtrailer** er en fuldt udstyret trailer med professionelt naturplejegrøj. Den kan frit bookes af frivillige og borgere, der har været på kursus, og bruges til arbejdet med at varetage naturpleje, rydde stier og vedligeholde f.eks. hegn, hvor der afgræsses. Minigrejtrailer er en mindre trailer, som indeholder færre maskiner og håndholdte værktøjer, der kan bruges til lettere naturplejeopgaver. Grejtrailer og minigrejtrailer kan bruges i alle områder. Eneste krav er, at der skal være offentlig adgang til området. *Se fuld beskrivelse af grejtrailer i bilag 1*

¹⁰ I Holbæk Kommune er der syv **fælles-skabere** og en proceskonsulent, der arbejder med frivillighed, samskabelse og lokaldemokrati. Fælles-skaberne har hver især særlig erfaring og viden inden for forskellige fagområder, men de er også stærke til at hjælpe tværgående idéer videre. Hvert lokalområde har desuden en 'fast' fælles-skaber, der følger ekstra med i, hvad der rør sig i det område (<https://holbaek.dk/kultur-og-fritid/faelleskab/faelles-skaberne/hvem-er-faelles-skaberne/>). *Se fuld beskrivelse af fælles-skaber-funktionen i bilag 2*

Workshopforløb i Holbæk

Den første workshop i Holbæk blev afholdt med deltagelse af både ansatte, grønne frivillige og borgere i området ved Tuse. Vi startede med en gåtur på stier og langs hegn, hvor grejtrailereren havde været i brug. Herefter samledes vi til workshop, hvor vi blandt andet talte om rekruttering og motivation af frivillige og om forskelle og ligheder i de grønne frivilliges og kommunens forventninger til hinanden – herunder samarbejdet med fælles-skaberne.

Billede 1: Gåtur på Tuse Næs – et område, hvor grejtrailereren har været i brug. (Foto: Julia B. Hunt)

Den anden workshop blev afholdt internt i kommunen på tværs af Vej og Park, Natur og Miljø, Drift og Ejendomme og med repræsentanter for ledelsen og koordinator for fælles-skaberne. Denne workshop havde fokus på at udvikle og forbedre rammerne for involvering af grønne frivillige og borgere og give redskaber til bedre samspil mellem kommunens forvaltninger, når (grønne) frivillige engageres. Workshopen blev planlagt med afsæt i et identificeret konkret behov for fælles sprog om 'frivillighed' på tværs af samtlige forvaltninger i kommunen. Dette behov blev rejst af både de grønne frivillige og de ansatte i kommunen, både til workshopen og i de indledende interview i kommunen.

Billede 2: Til workshop i Holbæk kommune, hvor ansatte fra Vej og Park, Natur og Miljø samt Drift og Ejendomme diskuterer frivillighed rammesættes i Kommunen. (Foto: Julia B. Hunt)

Ud over de to workshops gennemførte vi en række interviews med fælles-skaberen i Natur og Miljø, nogle tæt tilknyttede kollegaer og afdelingslederen. Vi har desuden interviewet grønne frivillige om kogræsserlaugene.

Læring: Konkret understøttelse af engagement giver motivation og rækkevidde ud i lokalområderne

Ved kommunalreformen i 2007 blev den 'gamle' Holbæk Kommune lagt sammen med fire andre kommuner, alle med stærke lokale fællesskaber, identiteter og fortællinger. Noget, som i forbindelse med sammenlægningen ikke skulle mistes. Derfor blev en dialogmodel skabt og senere et 'demokratiekperimentarium' iværksat. I sidste ende etablerede Holbæk Kommune funktionen 'fællesskaber', som blev oprettet i 2014.

Fælles-skabernes funktion er at understøtte frivillighed, samskabelse og lokaldemokrati¹¹. Også arbejdet med grejtraileren har taget sit udgangspunkt i, at lokale kræfter – efter eget ønske – skulle have mulighed for at tage fat og selv gøre de ting, som de ønsker bliver gjort. Det kan eksempelvis være en gruppe borgere, der selv sætter sig for at vedligeholde stier og andre offentligt tilgængelige arealer. Grejtraileren har været i drift siden 2014 med stor succes. Begge disse initiativer vidner om en tilgang til grønne frivillige og borgere, hvor ønsket er at understøtte lokalt engagement og virkelyst, fremfor at kommunen kommer med projekter og ideer, som de gerne vil have borgere og grønne frivillige til at udføre. På den måde understøtter Holbæk Kommune borgernes engagement uden selv altid at være initiativtager. I stedet lader man initiativet komme fra borgerne.

Fælles-skaber-funktionen giver sammenhæng og skaber grobund for dialog og tillid

‘Fælles-skaberne’ kan hjælpe med at plante frø, skabe netværk mellem engagerede borgere og få initiativer til at blomstre. For de fleste af fælles-skaberens vedkommende er ‘deres’ lokalområde sammenfaldende med de gamle kommunegrænser. Styrken ved netop Holbæk Kommunes måde at arbejde på er, at medarbejderen både har en faglig forankring i en forvaltning og en geografisk forankring som fælles-skaber for et mindre afgrænset område. På den måde bliver ideer og mennesker bragt sammen, og både ansatte og frivillige får – på tværs af kommunen – indsigt i, hvad der rører sig. Ifølge de grønne frivillige, som vi har talt med i løbet af vores arbejde i Holbæk Kommune, sikrer denne konstruktion, at alle borgere og frivillige har en direkte indgang til kommunen gennem en fælles-skaber, som de kan opbygge relation og tillid til. Det er ifølge de grønne frivillige en styrke i bestræbelsen på at skabe gode samarbejder og dialoger.

¹¹ Se mere i bilag 1 og på <https://holbaek.dk/kultur-og-fritid/faellesskab/faelles-skaberne/hvem-er-faelles-skaberne/>

Grejtrailereren giver mulighed for, at lokale, der kan og vil, selv kan tage fat

Grejtrailereren indeholder maskiner og andet naturplejeudstyr, som forvaltere/planlæggere i andre kommuner ikke altid tænker, at grønne frivillige kan, vil eller bør håndtere. I Holbæk Kommune giver man fuld adgang til professionelt grej, såfremt de grønne frivillige og borgerne har deltaget i en uddannelse/kursusdag om, hvordan man betjener udstyret, og de på den måde er fortrolige med materialet¹². Dette kursus sikrer også, at brugerne af grejtrailereren er bekendt med, at kommunens anbefaling om, at de selv skal have en heltidsulykkesforsikring, og at de underskriver en brugeraftale som afslutning på kurset.

Billede 3: Grejtrailereren i Holbæk Kommune (Foto: Julia B. Hunt)

¹² Se mere om indholdet i grejtrailer, kurser og praktiske forhold som f.eks. forsikring i bilag 2

Billede 4: En frivillig er på kursus i ”grej trailer” – her lærer den frivillige at betjene en slagleklipper (Foto: Sandra Gentin)

De grønne frivillige fremhæver enstemmigt, at de føler sig anerkendt, når de får mulighed for at arbejde med ordentligt materiel, og de er både begejstrede og taknemmelige for de muligheder, grejtrailereren giver dem. I andre kommuner er bekymringen, at hvis sådan noget materiale stilles til rådighed, kan det føre til antagelser om, at kommunen ikke selv varetager sine opgaver (og at der eksempelvis vil kunne opstå konflikter mellem kommunen og fagforeningen), og at de grønne frivillige betragtes som gratis arbejde. Denne frustration har vi på intet tidspunkt mødt i Holbæk. Det kan skyldes, at fælles-skaberen helt fra begyndelsen sikrede, at tillidsrepræsentanten for Vej og Park fra 3F var tæt inde over samarbejdets udformning og med til at udpege, hvilke arealer/opgaver

de frivillige fik mulighed for at arbejde med. Det er eksempelvis udelukkende kommunens 'kan-opgaver' og ikke 'skal-opgaver', der er i spil som opgaver for grønne frivillige og grejtrailereren. Således blev der i kraft af inddragelse og dialog med alle parter ikke grobund for en opfattelse af, at de frivillige tog nogens arbejde. På den baggrund er der hele vejen rundt, fra både frivillige og ansatte, tilfredshed med, at kommunen understøtter de grønne frivillige med professionelt udstyr og giver uddannelse i brugen af det.

Med konkret understøttelse kan borgere selv tage fat

I alle kommuner er der yderområder, som man kun i begrænset omfang kommer rundt til som ansat. Det har været italesat i alle vores casekommuner, ligesom enkelte respondenter fra spørgeskemaundersøgelsen i delprojekt 1 også fremhæver kommunernes store areal (efter kommunalreformen) som en udfordring, især i tyndt befolkede områder.

Holbæk Kommunes konkrete arbejde med både grejtrailereren og fælles-skaberne giver imidlertid mulighed for, at planlæggere og forvaltere i stor grad kan bringe de lokale kræfter i spil. Dels som 'igangsættere', hvor de selv går til hånd ved hjælp af grejtrailereren, dels ved at bruge de lokale som 'et ekstra sæt øjne' i alle kommunens områder.

I mange kommuner kan de grønne frivillige og borgerne hjælpe med at melde ind, hvis der er noget, som er gået i stykker eller på anden vis kræver kommunens opmærksomhed. I Holbæk Kommune ringer borgerne ofte ind til 'deres' fælles-skaber og anmelder skaden. Det særlige er her, at det igennem fælles-skaberen hurtigt kan blive afklaret, om det er noget, kommunen kan og skal prioritere, eller om borgerne selv skal booke grejtrailereren og tage fat, hvis de vil have det 'fikset'. Netop denne forventningsafstemning af, hvad kommunen kan/skal og ikke kan/skal tage sig af, er afgørende for, at de grønne frivillige og borgerne får en positiv oplevelse af det at melde noget ind. I andre kommuner håndteres anmeldelser/fiks-ting anderledes. Nogle kommuner tilbyder en app, hvor grønne frivillige og borgere kan melde fejl og mangler, mens andre kommuner har denne funktion som en integreret del på hjemmesiden. Vores workshops viser, at både borgerne, de grønne frivillige og de ansatte oplever, at en af ulemperne ved en sådan elektronisk anmeldeordning er den manglende dialog og forventningsafstemning. Når kommunen ikke inden for en rimelig tidshorisont følger op og fikser den anmeldte mangel, oplever anmelderen frustration og skuffelse over den manglende opfølgning. Det kan denne direkte dialog om sagerne afhjælpe.

Netop fordi de engagerede lokale kræfter i Holbæk ofte kender deres fælles-skaber, bliver adgangen mere direkte, hvilket vi oplevede som meget virkefuldt. Både app og/eller en hjemmeside til fejlmeldinger kan sagtens fungere. Men hvis grønne frivillige og borgere med en særlig relevant geografisk placering og et betydningsfuldt 'øje' skal blive ved med at være motiverede, så skal de kunne melde fejl og mangler direkte ind til kommunens ansatte. Der skal handles på det, og de skal have tilbagemeldinger og et 'tak'.

Netop dette 'tak' er afgørende, og når det formuleres, skal det ske med afsæt i, at de lokale med deres lokalkendskab og brug af naturen opdager fejl og mangler, som kommunen aldrig eller meget sent selv ville få øje på. Brugere af en sti, eller borgere, der har bygget et shelter eller tilser dyr i et indhegnet område, har et andet ejerskab til disse faciliteter. Det er dette, man med fordel kan sætte i spil, når man arbejder med borgere og grønne frivillige som sensorer i kommunens arealforvaltning. Og netop fordi fælles-skaberne kender den enkelte person eller gruppes historik, er de også i stand til at give påskønnelse for deres indsats som sensorer på en god måde, som ikke handler om besparelser.

Hvad kan du som planlægger/forvalter lære af den understøttende tilgang i Holbæk Kommune?

- Lokale kan og vil gerne arbejde med ordentligt grej og selv tage fat.
- Det giver mening at arbejde med direkte relationer imellem borgere og ansatte.
- Lokale 'sensorer' er en stor fordel, især når der findes fejl og mangler ved faciliteter eller lignende, men de skal have direkte adgang til kommunen og ikke udelukkende gennem en app eller hjemmeside.

Case: Middelfart – når der er opbakning og inddragelse i alle dele af organisationen

Middelfart blev udvalgt som casekommune, fordi kommunen er en del af Naturpark Lillebælt, hvor der engageres mange forskellige typer grønne frivillige med varierende organisering. Blandt andet har der i en årrække været et etableret samarbejde med frivillige omkring Hindsgavl Naturcenter og Staurby Skov. Det er sidstnævnte projektet som erfaringerne fra Middelfart tage udgangspunkt i.

I 2016 købte Middelfart Kommune Staurby Skov, som sidenhen er blevet udviklet i tæt dialog med borgere og foreninger herunder civile hundeførere, mountainbikekørere, orienteringsløbere og andre dedikerede borgergrupper. Vi ville derfor undersøge, dels hvordan Middelfart har gået til opgaven med at etablere samarbejder med frivillige og borgere i Staurby Skov, dels hvordan de brugte deres mangeårige erfaring med frivillige fra det nærliggende naturområde ved Hindsgavl i bestræbelsen på at arbejde med dialogbaseret borgerinddragelse.

Undervejs i forløbet erfarede vi, at der er tre ting, som gør Middelfart Kommunes måde at engagere frivillige på til noget særligt: 1) der er tydelig opbakning til frivilligt engagement i hele organisationen, 2) samarbejdet mellem forvaltningen og de grønne frivillige sker i høj grad på de grønne frivilliges præmisser, 3) der er ikke en meget skarp opdeling mellem forvaltningerne, hvad angår grønne frivillige. Eksempelvis er der intet skel mellem Natur og Miljø og Kultur og Fritid, når idrætsforeningerne inddrages.

Workshop-forløb i Middelfart

I Middelfart afholdt vi to workshops med samme målgruppe; grønne frivillige fra både Staurby Skov og Hindsgavl. Hensigten var at erfaringsudveksle og få nye redskaber til rekruttering og fastholdelse af grønne frivillige på tværs af generationer og på tværs af forskellige typer grønne områder.

Den første workshop havde fokus på det særlige ved 'grønne frivillige', og hvad der kendetegner deres engagement. På anden workshop fulgte vi op og fokuserede på motivation, organisering, rekruttering og selvkørende grupper. Ved den første workshop var der desuden først indlagt en gåtur omkring hundeskovene i Staurby Skov.

Billede 5: Til workshop i Middelfart – til venstre: Introduktion til Hundeskoven i Staurby Skov, til højre: vi diskuterer generationsskifte blandt de frivillige i Middelfart Kommune (Foto: Julia B. Hunt)

Ud over de to workshops gennemførte vi en række interviews med planlæggere og forvaltere fra kommunens Natur og Miljøafdeling, ligesom vi også var på besøg i Staurby Skov og Hindsgavl for at se områderne og tale med de frivillige i de to områder.

Læring: En dialogbaserede tilgang giver både ejerskab og bedre løsninger

For at øge borgenes muligheder for bynært friluftsliv i Middelfart Kommune købte kommunen Staurby Skov på 124 ha i 2016. Andre argumenter for købet af et nyt bynært naturområde var et ønske om mere biodiversitet i kommunen, og at bynære rekreative muligheder ville tælle som et godt argument for turisme og bosætning i kommunen. Ydermere var det argumentet, at man kunne udvide friluftsmulighederne for borgere i Middelfart. Tanken var, at de formaliserede brugergrupper og foreninger kunne få deres ønsker og behov imødekommet, idet området omkring Hindsgavl allerede var meget brugt.

Med købet af skoven overtog kommunen en produktionsskov med mange forskellige arter, som efterfølgende skulle omdannes til en skov med gode muligheder for friluftsliv for både borgere og turister. Samtidig skulle naturen også have sin plads i skoven. Det centrale spørgsmål for byrådet var: *Hvordan kan vi etablere en skov og lave en plan for skoven, der er god for både friluftslivsmuligheder og sikrer, at vi fortsat har en skov med natur – altså hvor benyttelse og beskyttelse går hånd i hånd?*

Oplevelsen af opbakning i hele organisationen giver motivation og fokus på visionerne

Fra både ansatte og grønne frivillige i Middelfart har vi uafhængigt af hinanden hørt, hvorledes opbakningen til frivillighed og borgerengagement er dybt forankret i kommunen: At de grønne frivillige møder borgmesteren, når nye faciliteter skal indvies, at planlæggere og forvaltere i indstillinger til udvalg og byråd bliver spurgt, hvordan borgerne har været involveret, og at driftsmedarbejderne får frie rammer til at bistå grønne frivillige med deres projekter. Det er nogle af eksemplerne på, hvordan det frivillige engagement understøttes og fremmes i Middelfart Kommune. Det sætter barren højt og opleves meget positivt af alle involverede.

Et tværgående og dialogbaseret udvalg giver et godt fundament for fælles løsninger

Tilgangen til planlægning og forvaltning af grønne områder i Middelfart er så vidt muligt dialogbaseret: Interessenterne samles om bordet, og gennem dialogen får interessenterne en forståelse for hinandens ønsker og behov. Dialogen sikrer fælles løsninger. Der er fokus på de fælles visioner og ønsker for området frem for på uoverensstemmelser og forskelle. Denne meget lokale og dialogbaserede tilgang har præget samarbejdet med frivillige omkring Hindsgavl og generelt i Naturpark Lillebælt i mange år.

Denne tilgang var også central i arbejdet med planlægningen af Staurby Skov, hvor byrådspolitikerne valgte at nedsætte 'Staurby Skov-udvalget'¹³. Udvalget bestod af både politikere, forvaltere, borgere og brugere af den nye skov, og formålet var, at de skulle udarbejde en masterplan for Staurby Skov, der skulle forelægges byrådet til godkendelse. Processen med nedsættelse af udvalget var grundig og baseret på at sikre repræsentation af alle interesser. Resultatet blev en plan for en mangfoldig zoneret skov, hvor mange forskellige grupper og interesser har plads, og ikke mindst, at alle disse forskellige brugergrupper som følge af det dialogbaserede arbejde i udvalget forstår sig på og respekter hinandens behov¹⁴.

¹³ Udvalget bliver nedsat efter reglerne i §17, stk. 4 i Kommunestyrelsesloven (LBK nr. 47 af 15/01/2019). Se bilag 3 for yderligere beskrivelse af sammensætning og proces.

¹⁴ Masterplanen for Staurby Skov blev fremlagt for Middelfart Kommunes byråd i juni 2017 og enstemmigt vedtaget. Dermed er arbejdet med friluftslivsplanlægningen i Staurby Skov dog ikke slut. Den gode dialog med brugerne fortsætter, og området er under stadig udvikling.

I arbejdet med Staurby Skov var ønsket borgerinddragelse, hvor borgerne (både til borgermøderne og i Staurby Skov-udvalget) har haft en reel medindflydelse på de emner, der har været til debat. Forvalterne har styret processen og løbende budt ind med deres egen faglighed, og borgerne har altid fået begrundelser for kommunens valg og fravalg i processen.

Med åbenhed, ligeværdighed og dialog lykkes de gode samarbejder

Middelfart har således en generel tilgang til borgere og frivillige, der beror på dialog, tillid og fælles løsninger. En bekymring i denne tilgang, hvor fokus er på at tilgodese mange behov og ønsker, kunne være, at naturområderne ville udvikle sig til et rent 'tivoli' af oplevelser. Læringen er, at når de forskellige brugergrupper med egne ører hører de andres behov og begynder at forstå de bagvedliggende årsager til ønskerne – så nærmer brugergrupperne sig hinanden og stræber efter de gode fælles kompromisser. Det gælder også ønsket om muligheden for at opleve fred og ro.

En anden bekymring kunne relatere sig til, at denne åbne dialogbaserede borgerinddragelse kun kan give anledning til konflikter, og at man derfor aldrig når målet. I det konkrete arbejde har man dog med afsæt i dialog kunnet tale sig til rette for at afveje de mange forskellige interesser i området, der knytter sig til beskyttelse og benyttelse. Den fælles forståelse af, at det er 'vores' område, har været nøglen til succes.

En af grundene til, at disse tiltag er lykkedes i praksis i Middelfart Kommune, er den grad af frihed ift. samarbejdet med borgerne på borgernes præmisser, som de ansatte har. Det knytter an til den ligeværdige tilgang til grønne frivillige og borgere, som ser ud til at gennemsyre hele organisationen. Vi har eksempelvis oplevet, at mountainbike-sporbyggere kan ringe skovfogeden op og bede om grus, hvorefter det leveres, så sporbyggerne kan fortsætte deres arbejde på de planlagte arbejdsdage.

Denne fleksibilitet skyldes blandt andet, at Natur og Miljø har en økonomisk ramme på budgettet, som sikrer, at de kan understøtte det frivillige engagement. Rammen er af en sådan størrelse, at der ikke umiddelbart er nogle budgetmæssige begrænsninger, så længe de frivilliges ønsker handler om drift og vedligehold. Denne konstellation betyder, at de frivillige ved behov nemt og smidigt bliver støttet af det kommunale driftsbudget. Vores samlede erfaringer fra andre steder peger på en norm, hvor den slags 'leverancer' (helst) skal aftales og budgetteres meget specifikt, mens det i Middelfart fungerer gnidningsfrit.

Billede 6: Sporbyggernes arbejde i Staurby Skov i Middelfart (Foto: Julia B. Hunt)

Billede 7: Sporbyggerne har fået leveret materialer (grus og stammer) til stabilisering af mountainbike-sporet i Staurby Skov. (Foto: Julia B. Hunt).

Der er et fælles fokus på opgaven internt i kommunen, og derfor bistår de ansatte de grønne frivillige med både materialer, grej og faglig bistand, når der er brug for det. Samtidig er den positive effekt også, at sporbyggerne undervejs har fået forståelse for, hvordan man eksempelvis passer på beskyttede skovdiger, og nu på eget initiativ sikrer hensynet til digerne i deres arbejde.

Hvad kan du som planlægger/forvalter lære af den dialogbaserede tilgang i Middelfart Kommune?

- Det er tiden og ressourcerne værd at arbejde med tværgående, dialogbaserede samarbejder.
- Når der oprigtigt er opbakning til at engagere frivillige gennem hele organisationen, kan det mærkes i alle lag af organisationen.
- Afsatte midler på budgettet sikrer, at den grønne frivillighed kan understøttes, så længe de frivilliges ønsker handler om drift og vedligehold.

Case: Silkeborg – når naturen er i fokus

Silkeborg blev udvalgt som casekommune, fordi kommunen i mere end 20 år har haft vedvarende samarbejder med grønne frivillige grupper. Samtidig har Silkeborg Kommune en stor andel udpeget og beskyttet natur, ligesom man har en lang række tiltag om f.eks. grønne partnerskaber, samarbejder om legepladser og andet. Det knytter sig alt sammen til visionen om at være en kommune med fokus på natur og friluftsliv¹⁵. Det har udmøntet sig i et mål om at være Danmarks outdoor-hovedstad. Den kombination ville vi gerne udforske styrkerne og begrænsningerne i.

Undervejs i forløbet erfarede vi, at Silkeborg adskiller sig fra de andre på tre måder: 1) der er et tydeligt skel imellem 'natur' og 'friluftsliv' i kommunen, 2) der er meget stor tillid til, at borgere kan arbejde i følsom natur og 3) samarbejdet med allerede organiserede lokale kræfter er meget veletableret. På den måde kan naturen virkelig komme i fokus med en stærk lokal forankring.

Workshopforløb i Silkeborg

Silkeborg har som nævnt en mangeårig tradition for gode og langvarige samarbejder om naturpleje. Planlæggerne havde et ønske om at arbejde med en mere samskabende tilgang og derigennem bringe endnu flere rekreative arealer i spil for at fremme det grønne frivillige engagement endnu mere. Derfor handlede de to workshops i Silkeborg om, hvordan grønne rekreative arealer kunne bringes i spil med afsæt i borgernes ønsker. Målet var, at arealer, der blot blev slået et par gange om året, kunne have et potentiale til større lokalt engagement, en større naturforståelse og/eller naturdannelse hos borgerne. På workshoppen i Silkeborg deltog både kommunens planlæggere og forskellige borgere, der havde interesse i lokal udvikling og grøn frivillighed. Borgerne blev rekrutteret i kommunens forskellige lokaludvalg.

Den første workshop startede med en gåtur rundt om et mindre areal ved Brassø i Sejs-Svejbæk. Arealet er beskyttet efter Naturbeskyttelseslovens §3 (LBK nr. 240 af 13/03/2019) og er i flere år blevet plejet af et græsningslaug, der har kødkvæg til at græsse arealet. Det skulle give workshopdeltagerne et indblik i, hvilke muligheder der er for grønne frivillige i Silkeborg Kommune. Heref-

¹⁵ Silkeborg vandt bl.a. prisen Danmarks Friluftskommune i 2017

ter handlede workshoppen først og fremmest om, hvordan andre arealer kunne bringes i anvendelse på måder, som både kunne tilgodese kommunens ønsker om mere varieret natur og borgernes ønsker til aktiviteter. Det blev understøttet af et lille oplæg om grønne frivillige. Til den anden workshop var der et ønske om at høre mere om 'Vild med vilje', idet det blev nævnt som en mulighed for nogle arealer på workshop 1. Derfor startede workshop 2 med en gåtur og et oplæg om til et muligt vild med vilje-areal. Efterfølgende kunne deltagerne på workshoppen med afsæt i et lille inspirationsoplæg diskutere, hvilke muligheder de så for de grønne rekreative arealer i deres lokalområde.

Billede 8: Til borgermøde i Them medborgerhus, hvor et fårelaug bliver foreslået som en mulighed på et grønt rekreativt areal i byen. (Foto: Julia B. Hunt).

En arbejdsgruppe fra workshop 2 tog deres oplæg med videre til lokalområdets næste borgermøde, hvor blandt andet brug af arealet var på dagsordenen. Det var et meget opløftende møde at deltage i, og det var tydeligt, at borgerne var meget villige til at gribe ideerne og følge op med handling, når bare rammen for brugen og omdannelse af arealet var tydelig. Dog har det siden vist sig, at naboerne til arealet ikke ønskede det foreslåede fåregræsningslaug, hvorfor den idé er henlagt indtil videre. Men de lokale har stadig mulighed for at komme med nye ideer til brug af det grønne rekreative areal.

Læring: Hav tillid til de frivillige og sæt arealerne fri

Silkeborg Kommune har ligesom mange andre kommuner en lang række arealer, der er udpeget efter naturbeskyttelseslovens §3 og Natura 2000. På nogle af disse arealer har kommunen længe haft samarbejde med frivillige kræfter om naturplejen og har derfor en lang tradition for at engagere borgere i naturpleje.

Den grundlæggende tilgang i Silkeborg Kommune er, at man skal sætte så mange arealer i spil som muligt. Det gælder både, når det giver mening for naturværdien, og når der er potentiale for naturdannelse eller borgerengagement. Når planlæggerne fornemmer et spirende engagement, og der rent lovgivningsmæssigt ikke er noget til hinder for borgernes ide, er tilgangen fra planlæggerens side at sige, 'det kan vi godt prøve'. Denne tilgang gælder ift. de ideer, der blev fremlagt af frivillige og borgere på workshoppen, men også mere overordnet i kommunens samarbejde med frivillige og andre borgere. Det er altså ikke nødvendigvis et 'krav', at arealet har et særligt biodiversitetspotentiale, for at kommunen vil indgå et samarbejde med borgerne om f.eks. etablering af et græsningslaug. Det vil sige, at kommunen støtter med hegn, udbindingsudstyr m.m., også selvom der ikke er en særlig naturværdi, der ønskes fremmet. I andre kommuner har vi oplevet, at områder skal have et biodiversitetspotentiale eller være udpeget som særlig værdifuld natur, før borgerne kan opnå støtte til eksempelvis hegn ved etablering af et græsningslaug. I Silkeborg ser vi altså en bredere forståelse af, hvad der giver værdi, som også indbefatter ejerskab og tilknytning til den lokale natur.

Billede 9: I Silkeborg, hvor vi diskuterer muligheden for græsning på beskyttede naturtyper. Engen på billedet til højre er beskyttet efter naturbeskyttelseslovens, § 3, mens Hedearealet på billedet til venstre er et privatejet større område, der er udpeget som NATURA 2000 område, og som græsses af en dyreholder (ikke ejeren). (Foto: Julia B. Hunt).

Det giver engagement og nye ideer at sætte arealerne fri

Silkeborg Kommune ønskede at få grønne rekreative arealer bragt i anvendelse gennem et øget engagement af grønne frivillige. Afsættet var, at disse arealer, der blot blev slået et par gange om året, kunne have et potentiale til større lokalt engagement og en større naturforståelse, og/eller naturdannelse hos borgerne. På workshoppen fungerede det således, at planlæggeren havde fundet en række grønne rekreative arealer i kommunen, som han havde en antagelse om at der kunne være interesse i (dvs. de lå i landsbyerne, som grønne kiler mellem boligområderne og som samtidig havde en vis størrelse). Derudover var fokus på, at der for nuværende fra kommunens side ikke var planer om at udstykke eller gøre andet med arealerne. Arealerne og mulige anvendelser blev præsenteret til workshoppen, og efterfølgende stod planlæggere til rådighed for spørgsmål og udfoldelse af gode ideer. Det blev lagt åbent frem, at kommunens nuværende drift og vedligeholdelse af arealerne ikke skulle være mere omfattende, men hvis borgerne ville etablere græsning på et areal som pt bliver slået 2 gange årligt, så kunne kommunen nok godt hjælpe med hegn, og stenter, så adgangsmulighederne ikke blev forringet af etableringen af hegn.

Stærke lokale kræfter giver både visioner, forankring og ejerskab

Samarbejdet mellem kommunen og stærke lokale kræfter har været meget tydeligt i Silkeborg Kommune. Der er lang tradition for at involvere eksempelvis grønne råd og lokalråd i større samarbejdsprojekter (også på tværs af kommunegrænser). Deltagerne på workshopene blev derfor fundet blandt de lokalrådsmedlemmer, som planlæggerne vidste havde en interesse for natur og friluftsliv. Det viste sig som en god idé at tage afsæt der. De stærke relationer og netværk, som disse personer har bidraget til, har betydet, at ting kunne ske hurtigere, og at der kunne tages hånd om kendte ønsker og udfordringer.

Et andet eksempel er kommunens mange samarbejder mellem ejerforeninger, Natur og Miljø og Kultur og Fritid om etablering af legepladser, hvor man stræber efter så gode og meningsfulde placeringer som muligt. I nogle af disse samarbejder har kommunen hjulpet ejerforeningerne med at søge om dispensation fra skovloven (LBK nr. 315 af 28/03/2019), da placeringen af den ønskede legeplads lå i skovbrynet og dermed krævede dispensation. I andre samarbejder om legepladser har kommunen stillet grønne rekreative arealer og ubrugte parkeringsarealer til rådighed for, at et lokaludvalg kunne etablere en legeplads og dermed et mødested for børnefamilier i en lille landsby. I

disse samarbejder har det bærende argument fra kommunen været, at så længe, der er opbakning til samarbejdet, og det giver mening lokalt, kan og vil vi godt støtte initiativet.

Med fokus på det fælles formål og stor tillid til borgerne, kan meget nås

Det er bemærkelsesværdigt, hvor stor tillid til borgere og grønne frivillige vi har oplevet i Silkeborg Kommune. Et eksempel er, at kommunen i et Natura 2000-område har et etableret samarbejde med den lokale skole om optrækning af uønsket opvækst på Sejs Hede. Gennem aktiviteten 'træk et træ' fik børnene kendskab til deres lokale natur, de udfordringer der er med træopvækst på heder, og hvorfor hederne skal plejes – og dermed øget naturforståelse.

Samme tillidsfulde tilgang gælder græsningslaugene. Selvom planlæggerne godt ved, hvilke dyr der ville egne sig bedst, er det ikke kommunen, der bestemmer, hvilken kvægrace der sættes ud på arealet. Planlæggerne/forvalterne kommer med en række forslag til, hvilke dyr der kunne give det bedste resultat græsningsmæssigt (og samtidig det bedste resultat ift. kødproduktionen). På baggrund af planlæggernes forslag, tages valget af kvægrace i sidste ende af de grønne frivillige selv. På den måde stiller planlæggerne sig til rådighed med viden og erfaring og hjælper i processen. Hvis dyrene ikke får nok huld til at give et smagfuldt resultat på spisebordet, indgår de grønne frivillige i en fornyet dialog om, hvilke kvægracer, der – ud over at være egnet til naturpleje, også giver et vel-smagende resultat. På den måde styrer de grønne frivillige beslutningsprocessen inden for nogle veldefinerede rammer.

Legepladserne er et udtryk for samme tænkning. Flere andre kommuner møder de frivillige med et ønske om at 'binde' frivillige og borgere til eksempelvis en vedligeholdelseskontrakt, der garderer kommunen mod at overtage driften "på sigt", hvis borgerinitiativer muligvis løber ud i sandet efter en årrække. Argumentet for et 'nej' til borgernes initiativer er i disse tilfælde ofte forankret i en bekymring om, at kommunen ikke ved, hvor længe borgerne vil varetage drift og vedligeholdelse, og der ikke er økonomi til at overtage drift og vedligehold på disse arealer/faciliteter. Derfor siges der nej til ideen/projektet. Men i Silkeborg er tilgangen, at så længe, der er et engagement, så giver det ejerskab – og det skal nok komme godt igen på andre måder. Hvis det så bliver et problem, så må man jo se på det til den tid. Det er én dag og én udfordring ad gangen, som tager afsæt i ligestilling og tillid. Er der ikke længere interesse, opsiges samarbejdet, og legepladsen tages eventuelt ned.

Det handler primært om læring og dannelse – og i sidste ende en øget naturforståelse. Udgangspunktet er, at der er et fælles ønske om mere og bedre natur – og at man som fagperson kommer længst ved at stille sig til rådighed i forhold til at opnå forståelse og indsigt og sige 'ja, hvorfor ikke' til de ideer, der opstår, hvis det ikke strider mod kommunens øvrige planer, og der ellers er lokal opbakning til ideen.

Hvad kan du som planlægger/forvalter lære af den tillidsbaserede tilgang i Silkeborg Kommune?

- Frivillige der vil naturen, kan udvises stor tillid.
- Du kan sætte arealer (uden lovgivningsmæssige bindinger) fri og se, hvad det lokale engagementet byder på.
- Hvis du vil noget nyt, så tag fat i de stærke lokale kræfter og indgå i en åben og nysgerrig dialog med de frivillige om deres ideer til det pågældende areal.

Her er det dog vigtigt at bemærke, at rammerne for mulighederne for engagementet altid afhænger af de lovgivningsmæssige bindinger og de naturmæssige værdier på arealet.

Det handler om tillid

På tværs af de tre casekommuner er erfaringerne på nogen måder meget ens og på andre måder forskellige. Vi har erfaret, at det er vigtigt at have de lokales perspektiv, de gode løsninger og en ligeværdig tilgang mellem medarbejdere og frivillige i fokus, hvis samarbejdet skal lykkes.

Overordnet handler det om **at skabe tillid**. Hvis der er begrænset tillid mellem forvaltning (planlæggere/forvaltere) og frivillige, er det afgørende for et succesfuldt samarbejde at forsøge at skabe rammerne for, at tillid kan etableres/genetableres. Det gøres først og fremmest ved at sikre *gennemsigtighed i procedurerne* om projektet/initiativet. Det kan f.eks. ske ved at skrive referater og mødenoter og aftale, hvad der er til diskussion og hvad ikke. Det er eksempelvis det, der skete i Middelfart Kommunes 'Staurby Skov-udvalg'. Når det er tillid til, at proceduren er fair og gennemsigtig, vil det være nemmere at etablere tillid mellem parterne, da de nu rationelt er sikre på, at aftaler holdes etc. Når vi *rationelt er sikre på, at vi kan have tillid* til procedurerne, er det også en god forudsætning for, at der kan *etableres tillid mellem deltagerne*. Det handler om tiltrækning: Altså at man som planlægger/forvalter ikke længere udelukkende er 'kommunen', men faktisk en person der er venlig og imødekommende, har børn og andre interesser. Det er blandt andet det, fælles-skaberfunktionen i Holbæk kommune formår. Det gælder naturligvis også for de grønne frivillige, altså at man går fra eksempelvis at være 'mountainbikeren' til også at være et menneske, interesseret i naturen og en person, man kan holde ud at være sammen med af andre årsager, end fordi man skal¹⁶.

Hvis du som planlægger eller forvalter har udfordrende samarbejder, som er præget af mangel på tillid, vil du skulle arbejde med procedurerne for at skabe fundamentet for samarbejdet. Planlæggere og forvaltere med et allerede veletableret tillidsfuldt samarbejde vil kunne starte samarbejdet på en anden måde, da fundamentet i form af gensidig respekt, tillid og forståelse allerede er etableret. Det er det, vi var vidne til i Silkeborg, hvor de mangeårige samarbejder har skabt et tillidsbaseret udgangspunkt for nye initiativer og en 'hvorfor ikke prøve det'-kultur.

¹⁶ Coleman, K., & Stern, M. J. (2018). Exploring the functions of different forms of trust in collaborative natural resource management. *Society & Natural Resources*, 31(1), 21-38.

Græsning som eksempel på forskellighed i tilgange – et læringspunkt på tværs af de tre casekommuner

Græsning er en af de mest udbredte og kendte måder at samarbejde med grønne frivillige på i den danske natur- og parkforvaltning. I alle tre casekommune og fra mange af eksemplerne fra spørgeskemaerne i delprojekt 1 har vi fået forskellige blik på græsning og argumenter for, hvorfor og hvordan græsningslaug etableres bedst. Der er meget stor forskel på, hvordan kommunerne går til samarbejdet med grønne frivillige om græsning. Der er også stor variation i årsagerne til at etablere et græsningslaug, både fra forvaltningen og de grønne frivilliges side.

Vi vil her skitsere de væsentligste forskelle. Ikke for at komme med et endegyldigt svar på, hvad der er 'rigtigt', eller hvad der giver den bedste løsning, men for at vise, at der inden for græsningslaug findes mange forskellige måder at indgå aftaler på, ligesom denne forskellighed også kan inspirere andre samarbejder med grønne frivillige. I den forbindelse er det vigtigt at slå fast, at fokus her er på græsningslaug, altså græsning, der sker i et samarbejde mellem kommune og grønne frivillige¹⁷. Mange kommuner etablerer også græsning uden frivilligt engagement, men det beskrives ikke her.

Argumentet for at etablere græsningslaug: Naturværdi eller lokalt ejerskab?

Nogle kommuner etablerer udelukkende græsningslaug med kommunal støtte (i form af hegn, stænder og hjælp til udbinding etc.) på arealer, hvor der er en konkret naturværdi, som kan opnås eller fremmes ved græsning. Det kan være, at arealet er beskyttet efter naturbeskyttelseslovens §3 (LBK nr. 240 af 13/03/2019), eller at arealet har et stort potentiale for at fremme biodiversiteten i et område.

Når argumentet for at støtte grønne frivillige i etablering af græsningslaug er, at de **grønne frivillige med deres aktiviteter fremmer et areals naturværdi**, får græsningslaugene en oplevelse af virkelig at *gøre noget* for den natur, de elsker. Oftest fremhæver de grønne frivillige, at de er stolte

¹⁷ I nogle sammenhænge vil man betragte lodsejere som en slags 'frivillige', hvis/når de selv aktivt vælger at være med i projekter. Vi afdækker dog heller ikke lodsejervinklen her.

over at passe på deres lokale værdifulde natur. Det skinner igennem, at jo mere følsomme arealer desto bedre. De kommuner, vi har talt med, som har dette afsæt fremhæver, at såfremt grønne frivillige ønsker at etablere græsningslaug på andre arealer uden nævneværdig naturværdi, kan det sagtens lade sig gøre, dog ofte uden kommunal støtte til hegn mm.

Andre kommuner tager afsæt i, **at grønne frivillige gennem afgræsning skaber ejerskab til naturen**, og at græsning involverer lokalsamfund og/eller giver børnefamilier et lokalt samlingspunkt.

Med dette argument er udgangspunktet ikke arealernes naturværdi og ej heller ønsket om at fremme en bestemt naturværdi/naturkvalitet. Selvom argumentet er forankret i ejerskab til naturen, støtter disse kommuner de grønne frivillige med f.eks. hegn, stente og/eller udbindingsudstyr, alene fordi grønne frivillige har et ønske om at etablere græsningslaug, og der arealmæssigt ikke er noget til hinder for det. Det gode ved det bredere fokus er, at kommunerne herved støtter det lokale engagement lige der, hvor det er, uanset naturværdien eller borgernes og de frivilliges viden. Denne tilgang gør det samtidig nemmere at etablere græsning på de arealer, hvor folk faktisk kommer i hverdagen – ofte gående.

I de kommuner, hvor der er et snævert fokus ift. græsning og naturværdi, kan det være sværere at involvere borgere i arbejdet, fordi en stor del af værdien for de grønne frivillige også er at kunne gå forbi, tage ungerne med osv. Udfordringen ligger i, at det ikke er alle steder, den værdifulde natur ligger tilpas tæt på de frivilliges bopæl. Ofte ligger §3-områder og Natura 2000-arealer ikke altid bynært nok til at skabe stort og varigt engagement. Derfor kan det være nemmere at få folk involveret, hvis det ikke altid kun skal være på de særlige værdifulde områder. På den anden side kan det brede fokus på at understøtte engagement, hvor det er, skabe bekymring hos både ansatte og lokalbefolkning. Med dette fokus er der ikke 'regler' for, hvor borgerne/de grønne frivillige kunne finde på at ønske sig græsning. Men som vi har set det, er den brede tilgang at foretrække, så længe man sikrer en åben og god inddragelse af de andre lokale og lytter til deres ideer og bekymringer.

Variation i organisering og opgaver for græsningslaug i casekommunerne

I Holbæk Kommune mødte vi græsningslaug, hvis opgave var at tilse og tælle dyrene og sikre, at der er strøm i hegnet. Derudover sørgede græsningslauget for at slå græsset under hegnet, når det voksede for højt op. Dyrene ejes af en lokal dyreholder, og medlemmernes eneste 'fordel' er, at de kan få rabat på kødet, såfremt de ønsker at købe lokalt produceret kød. Her er det bærende for med-

lemmerne, at de kan bidrage med noget, når de alligevel går en tur i området. Det giver et meget lokalt fællesskab omkring laug, som ikke forudsætter ejerskabet til kvæget. Her har fællesskaberne bidraget til at rammesætte et møde mellem borgerne, der ønskede at hjælpe, og dyreholderen, der havde dyrene på engen. I Holbæk Kommune kan det både være naturværdien og muligheden for formidling, der er bærende, men det er vigtigt at slå fast, at andre måder at organisere græsning på også er mulig i Holbæk. Dette eksempel er blot taget med som inspiration til at lade borgere, der går tur i området, bidrage til dyreejerens pligt til at tilse dyrene.

Silkeborg Kommune illustrerer en anden organisering af græsningslaug. Her mødte vi eksempelvis et græsningslaug, som med vejledning fra planlæggeren selv indkøbte dyr og stod for plejen af et areal der er beskyttet efter NBL §3. Her var kommunens rolle at vejlede og rådgive ift. at indkøbe den rette race, der sikrer den rette pleje af området. Kommunen støttede også græsningslauget med hegning af området, strøm, vand og udbindingsfolde. Græsningslaugets opgave var efterfølgende at indkøbe dyr, sætte dem ud på området, tilse dyrene dagligt og friholde hegnet for uønsket græsopvækst. Græsningslauget sørgede også for slagtning og distribution af kødet til laugets medlemmer. Vi mødte også en lokal dyreholder, som i tæt dialog med planlæggeren aftalte, hvilke dyr der ville egne sig til de forskellige arealer, hvorefter han 'leverede' dyrene til formålet.

I Silkeborg Kommune kan grønne rekreative arealer i byer også udvikles af grønne frivillige, både i forhold til græsning og andre formål (f.eks. legepladser, vild med vilje e.l.) – hvis der er et ønske om at etablere et græsningslaug på disse arealer¹⁸ (og naboerne i øvrigt ikke gør indsigelser i høringsen). Det gælder også, selv om der ikke er nogen naturmæssig grund til denne form for naturpleje. Dermed er græsningen meget alsidig i Silkeborg, både hvad angår ejerformer, organisering og hensyn til naturværdi. Det hele handler om at understøtte et engagement der, hvor det er.

I Middelfart Kommune er tilgangen til græsning – som vi har mødt den, at der skal være en faglig grund til at etablere græsningslaug. Det kan altså både relatere sig til et ønske om mere biodiversitet i områderne, f.eks. i tilknytning til Natura 2000 og andre udpegede områder. Udfordringen kan som tidligere nævnt være, at nogle af disse arealer ligger afsides i kommunens yderområder med lav

¹⁸ Det var netop tilfældet i workshopforløbet i Silkeborg, jf. tidligere afsnit.

befolkningstæthed, hvor det kan være svært at etablere græsningslaug med grønt frivilligt engagement. Det skyldes ikke nødvendigvis en uvilje blandt de grønne frivillige, men mere at den grønne frivillighed er en meget lokal frivillighed. Derfor kan afstanden til det potentielle græsningsareal være en barriere. Desuden er der ofte tale om mange små arealer langs eksempelvis kyster (strandenge), hvor der ikke er grundlag for at etablere græsningslaug.

Anbefalinger: Sådan skaber du gode forudsætninger for grøn frivillighed i naturforvaltningen

Opmærksomhedspunkter for det gode samspil med grønne frivillige

Resultaterne fra dette projekt har vist, at der er nogle punkter, som du skal være bevidst om, når du vil skabe et solidt fundament for det gode samarbejde med grønne frivillige. Disse punkter er et godt udgangspunkt for alt samarbejde:

- Vær ikke nærig med kaffe, ostemadder og småkager. Det skal til. Det fungerer bedst, hvis der ikke hver gang skal laves særskilte aftaler og budgetter til det, men at der bare er midler til det.
- Husk at anerkende de frivillige og borgernes indsats i den kommunikation, I laver – både eksternt og internt i kommunen.
- Mød de grønne frivillige, hvor de er. Hop i bilen med gummistøvler på og gå en tur sammen med de frivillige i det område eller på det areal, de gerne vil engagere sig i.
- Lyt til de grønne frivilliges historier og beskrivelser af lokale normer, værdier og kultur og brug det, når I skal lave nye projekter eller evaluere tidligere initiativer.
- Del ud af dine egne erfaringer og viden og gå til de grønne frivillige med åbenhed og nysgerrighed. Tal dig ind som én, der også elsker den lokale natur.
- Tag udgangspunktet i situationen og involver relevante interessenter i projektet/opgaven, uagtet om de er frivillige eller løst tilknyttede engagerede borgere.

Det kan være, listen synes banal, men vores resultater viser, at det oftest er med afsæt i disse punkter, det gode samarbejde starter. Samtidig kan vi på baggrund af erfaringerne i delprojekt 1 og 2 konkludere, at uoverensstemmelser mellem forvaltning og grønne frivillige nogle gange tager afsæt i, at de grønne frivillige ikke blev anerkendt for deres engagement, eller at de ikke anerkendes for deres lokalkendskab, deres viden om centrale aktører m.m. Det gode samarbejde forudsætter anerkendelse, ligestilling, dialog og tillid, som vi også beskrev tidligere.

Resultaterne har endvidere vist, at der er en række tilgange til det gode samarbejde med grønne frivillige, som synes særligt værdifulde og centrale. Du kan se på disse punkter som forskellige opmærksomhedspunkter, du kan tage udgangspunkt i, hvis du gerne vil styrke jeres samarbejdskultur:

- Arbejd med relationerne og tillid.
- Tænk på grønne frivillige som en vej til kvalitet og netværk – ikke som en (ren) ressource.
- Vær ambassadør for frivilligheden.
- Vær opmærksom på det helt lokale perspektiv.
- Spild ikke de frivilliges tid (så spilder du heller ikke din egen).

Det er vigtigt at slå fast, at punkterne ikke står i prioriteret rækkefølge. Derfor kan du se dem som fem forskellige indgange, du kan starte med og arbejde dig videre fra, afhængigt af hvilke erfaringer du allerede har, og hvor du oplever, at I er udfordret på samarbejdet. Du kan med fordel selv prøve at stykke et forløb sammen for dig selv, hvor du tænker på, hvor du vil starte, og hvad du derfra vil bevæge dig videre til – og ikke mindst hvordan.

→ **Arbejd med relationerne**

Vi har i projekter erfaret, at alt arbejde med grønne frivillige først og fremmest er relationsarbejde. Af samme grund er et løbende og dialogbaseret samarbejde nøglen til succes. Det nytter ikke noget først at begynde at opdyrke relationerne, når man har 'brug for' de frivillige.

Det er din opgave at sikre de grønne frivillige gode betingelser for relationsdannelse. Derfor er anbefalingerne:

1. Giv de grønne frivillige få faste kontaktpersoner i kommunen, som kan være deres hjælpere og vejvisere internt i organisationens systemer og i logikker, og som de kan opbygge tillid til over tid.
2. Anerkend, at relationer tager tid at opbygge og ikke uden videre kan overleveres. Hvis der sker udskiftning eller rokeringer internt i organisationen, skal relationerne etableres på ny.
3. Sørg for at du, din leder og dine kollegaer løbende forventningsafstemmer i forhold til, hvad det vil sige at engagere og arbejde med grønne frivillige. Eksempelvis, når det betyder, at du ikke er på 'din pind' hver dag kl. 8.30, eller at din telefon til tider også skal være tændt aften og weekend.
4. Brug dig selv. Den mest lige vej til relationerne er de fælles historier og interesser, så du skal kunne og ville bringe dine egne erfaringer som natur- og friluftsmenneske ind i samtalen.

→ **Tænk på frivillige som en vej til relevans, kvalitet og netværk. Ikke som en (ren) ressource**

Vi har erfaret to overordnede tilgange til frivillige på tværs af projektet: Enten ses de grønne frivillige en ressource, som vi (kommunen/Naturstyrelsen) skal 'bruge', når og hvis vi synes, det er relevant. Alternativt ses de grønne frivillige som en vej til at sikre relevans og lokalt ejerskab til det, vi laver i kommunen/Naturstyrelsen. I praksis optræder de to tilgange ofte i forening med *overvægt* af den ene eller den anden som grundlæggende 'indstilling' eller 'paradigme'

Med afsæt i resultaterne fra dette projekt vil vi sige, at det bedste udgangspunkt for gode samarbejder med grønne frivillige er at fokusere på det særegne, som frivilligheden bidrager med i form af relevans og lokalt ejerskab. Det er hverken billigere eller hurtigere at engagere frivillige, men det giver noget andet i såvel projekter som løbende samarbejder. Derfor er anbefalingerne:

1. Arbejd for, at det fra borgmester til gartner anerkendes, at de grønne frivilliges bidrag ikke skal gøres op i besparelser og mandetimer, men i ejerskab og lokal sammenhængskraft.
2. Vær altid nysgerrig, lyttende og opsøgende og brug din viden og dit netværk til at skabe forbindelser imellem grønne frivillige og borgere med samme type af ideer og drivkraft.
3. Hav kaffen med, tag ud til de engagerede grønne frivillige og borgere i lokalområdet og tal med dem om deres drømme og visioner.
4. Fortæl dine ledere, kollegaer og samarbejdspartnere, at grønne frivillige ikke er en ressource, man bare kan 'aktivere' efter behov. De kan heller ikke flyttes rundt med på tværs af kommunen/Naturstyrelsens enhed, hvis der opstår et behov for grønne frivillige på en anden lokalitet.

→ **Vær ambassadør for frivilligheden**

Den grøn frivillighed kommer ikke af sig selv. Den skal understøttes og plejes ligesom den natur, den er aktiv i. Derfor skal der afsættes tid og ressourcer til medarbejdernes løbende vedligeholdelse af relationer og engagement. Når opgaverne i hverdagen står i kø, kan blikket for den grønne frivillighed nemt forsvinde. Derfor er det vigtigt, at den grønne frivillighed og mulighederne for at engagere sig tales frem, både når der planlægges nye projekter og som en del af den daglige dialog mellem planlæggere/forvaltere.

Derfor er anbefalingerne:

1. Tænk over, hvilke grønne frivillige du har talt med, og hvad deres ideer er, inden du går ind til møder og påbegynder nye projekter, så du kan have dem med i baghovedet i planlægningen.
2. Vær opmærksom på, om den måde, grønne frivillige og borgere tænkes ind på, giver mening fra de grønne frivilliges perspektiv. Er der tale om 'pesudoinddragelse' eller reel inddragelse?
3. Tal frivilligheden op over for kollegaer, ledere og samarbejdspartnere og peg især på de steder, hvor kvaliteten er steget, og I er blevet klogere med afsæt i frivilliges/borgeres bidrag.
4. Vær realistisk i alt, som involverer frivillige og borgere. Tænk igennem, om de frister, der gives for svar, mødedatoer og andet, faktisk er mulige og rimelige for dem at imødekomme.

→ **Vær opmærksom på det helt lokale perspektiv**

Den grønne frivillighed er meget mere lokal, end det man kender fra eksempelvis det sociale område eller idræt. I udgangspunktet skal du derfor tænke de frivillige og borgere ind, som er helt lokale – dem der er i gå- eller cykelafstand fra det konkrete natur- eller parkområde eller faciliteten.

Således er det også vigtigt, at du bruger netop det, at de er lokale, som det bærende argument, når du skal forklare den grønne frivilligheds værdi i projekter og samarbejder. Derfor er anbefalingerne:

1. Brug de grønne frivillige som eksperter på lige præcis deres område, både hvad angår naturen, adgang, faciliteter og relevante personer.
2. Vær bevidst om, at de grønne frivillige helst vil være aktive helt lokalt eller i noget, som de er 'eksperter' i. At være en form for frivillig ressource i kommunens øvrige aktiviteter er normalt ikke relevant for dem, og da slet ikke det der foregår i byen/byerne.
3. Anerkend den frivilliges bidrag netop der, hvor det har givet mest. Var det indsigt i de lokale adgangsforhold, kontakten til uddeleren eller viden om netop denne plante, der betød noget?
4. Giv de lokale ildsjæle lov til selv at pege på, hvem der skal involveres i hvad – også andre end de formelt organiserede (f.eks. grønne råd). De ved bedst, hvem der har hvilke kompetencer.

→ **Spild ikke de frivilliges tid**

Det mest dyrebare, vi har i dagens samfund, er vores fritid. Derfor er det afgørende, at de grønne frivillige ikke spilder deres tid, når de engageres i et samarbejde med kommunen. Det gælder både i det mere konkrete fysiske arbejde og i større involverede samarbejder og projekter.

Derfor er anbefalingerne:

1. Sørg for, at det er tydeligt, hvad man skal og kan i forskellige sammenhænge. Er dette en arbejdsdag, hvor planen er lavet, en invitation til udvikling eller noget primært socialt?
2. Fortæl, hvis kommunen har strategier eller planer på området, og lad de frivillige selv vurdere, om det er noget, de vil være en del af eller ej. Ingen skjulte dagsordner.
3. Når du indkalder til en arbejdsdag, så vær minutiøs i din planlægning. De frivillige skal ikke stå og spille tiden på, at ingen ved, hvad der skal ske, eller at der mangler materialer.
4. Hjælp med det, der er svært – på de frivilliges præmisser. Hvis udfordringen er tilladelser, så hjælp med det. Hvis det er kørsel af grus, så er dét opgaven.

Den gennemgående motivation for de planlæggere og forvaltere, vi har talt med i dette projekt, er et ønske om at bidrage til borgernes naturdannelse og naturforståelse – lokalt, nationalt og måske endda i globalt perspektiv. For måske er det sådan som Baba Dioum, en senegalesisk skovforsker, topembedsmand og naturfreder i forbindelse med generalforsamlingen i den internationale naturbeskyttelsesorganisation IUCN (International Union for Conservation of Nature) skrev i 1968. *"In the end we will conserve only what we love, we will love only what we understand, and we will understand only what we are taught."*

Bilag 1: Grejtrailer og dens indhold

Grejtrailer og minigrejtrailer

Grejtrailer er en fuldt udstyret trailer med professionelt naturplejegrøj. Den kan frit bookes af frivillige og borgere, der har været på kursus, og bruges til arbejdet med at varetage naturpleje, rydde stier og vedligeholde f.eks. hegn, hvor der afgræsses. Minigrejtrailer er en mindre trailer, som indeholder færre maskiner og håndholdte værktøjer, der kan bruges til lettere naturplejeopgaver.

Grejtrailer og minigrejtrailer kan bruges i alle områder. Eneste krav er, at der skal være offentlig adgang til området.

Begge trailere indeholder ud over det professionelle naturplejegrøj også værnemidler, høreværn, visir/skærm og sikkerhedsbriller, så arbejdet kan varetages forsvarligt. Derudover indeholder begge grejtrailere også benzin til maskinerne og en kost til rengøring af maskinerne, ligesom der er sprit til aftørring af kontaktflader på maskiner og håndværktøj efter brug.

Trailere opbevares af kommunen på et sted, som frivillige og borgere har adgang til. Kommunens medarbejdere er ansvarlige for vedligehold af maskinerne og påfyldning af dunkene.

Indhold i grejtrailer og minigrejtrailer

Maskiner og værktøj i grejtrailer:

- Slagleklipper
- Skiveskærer
- Skovklipper
- Buskryddere
- Hækklippere
- Kompressor
- Pladevibrator
- Trillebøre
- Græsslåmaskine

- Generator
- Diverse håndværktøj

Maskiner og værktøj i minigrejtrailer

- Selvkørende græsslåmaskine
- Buskryddere
- Le
- Lille værktøjskasse
- Diverse håndværktøj

Kursus i grejtrailer

Kun borgere, der har været på kursus, kan få lov til at booke og bruge grejtrailer, mens minigrejtrailer kan bookes og lånes uden kursusbevis. Kurset er gratis og afholdes efter behov, gerne i et naturområde som borgerne ønsker at være frivillige i.

På kurset gennemgås sikkerheden omkring maskinerne, hvordan maskinerne betjenes, lovgivning og forsikringsforhold. Omkring forsikringsforholdene forklarer kommunen, at det til en hver tid vil være op til kommunens eget forsikringselskab at vurdere, om selskabet skal dække. Der vil være forhold, der taler for – det er kommunens maskiner, som kommunen har instrueret i brugen af osv., men også forhold, der taler i mod – ”kommunen” er ikke selv til stede og ved måske ikke engang præcis, hvor de frivillige er, der arbejdes måske på privat ejendom mv. Derfor anbefales det delta-gerne at tegne en heltidsulykkesforsikring.

Når kurset er gennemført og afsluttet, underskriver borgerne en benyttelsesaftale¹⁹ med kommunen. Herefter kan de frit booke og bruge trailerne.

¹⁹ Et eksempel på en benyttelsesaftale kan findes [her](#)

Bilag 2: Fælles-skaberens funktion og forankring

På Holbæk Kommunes hjemmeside er fælles-skaber funktionen beskrevet således:

I Holbæk Kommune er der syv fælles-skabere og en proceskonsulent, der arbejder med frivillighed, samskabelse og lokaldemokrati. Fælles-skaberne har hver især særlig erfaring og viden inden for forskellige fagområder, men de er også stærke til at hjælpe tværgående idéer videre. Hvert lokalområde har desuden en 'fast' fælles-skaber, der følger ekstra med i, hvad der rør sig i det område.²⁰

Hvordan fungerer det?

Hver forvaltning i Holbæk Kommune har en 'fælles-skaber'. De har hver 10-50 % af deres stilling som 'fælles-skaber', og resten af tiden er de ansat som sagsbehandlere, planlæggere og andet i deres respektive forvaltninger. Således er deres daglige leder den chef, de har i deres egen forvaltning. Samlet set udgør de syv fælles-skabere og den tilknyttede proceskonsulent to årsværk.

Samtidig indgår de i et tværgående team med alle 'fælles-skabere'. Dette team har en koordinator, som også selv er fælles-skaber. Koordinatoren har til opgave at indkalde til møder i fælles-skaber-teamet, sikre samarbejde og varetage dialogen med byrådet på vegne af gruppen.

Hvad laver en fælles-skaber?

På hjemmesiden findes et overblik over alle fælles-skaberne. Her kan man læse om både deres faglige arbejdsområde under overskriften 'fagområder' og de konkrete lokalsamfund, som de er fælles-skabere for, under overskriften 'lokalområder'. Disse lokalområder er ofte defineret i forhold til gamle kommunegrænser.

Opgaven for fælles-skaberne er at fremme frivillighed og initiativer lokalt og sikre samarbejde og koordinering internt i kommunen. Derved sikres både en geografisk og en faglig forankring af de spirende fællesskaber i hele kommunen.

²⁰ <https://holbaek.dk/kultur-og-fritid/faellesskab/faelles-skaberne/hvem-er-faelles-skaberne/>

Samtidig er det tværfaglige spor og samarbejdet om rammebetingelserne for frivillige og borgere på tværs af forvaltningerne noget, som styrker opmærksomheden på området. Vi har i casearbejdet set, at dette todelte fokus på faglighed og geografi er et godt greb, når man gerne vil styrke samarbejdet med frivillige og borgere i kommunen. Samtidig giver denne funktion oplevelsen af, at de frivillige har en fast kontaktperson, som de kan opbygge tillid til, hvilket har vist sig vigtigt.

De potentielle udfordringer i funktionen

Fælles-skabernes kollegaer og ledere i hverdagen findes i den forvaltning, hvor de hører til. Det kan derfor være en udfordring at prioritere arbejdet som 'fælles-skaber', når sagsbehandlingen stadig er ens primære beskæftigelse. Vi hører, at jo lavere en procentandel af stillingen, som er 'fælles-skaber', jo sværere bliver det for den enkelte faktisk at udføre dette arbejde. Samtidig er der nogle forvaltninger, hvis fælles-skabere i deres øvrige jobbeskrivelse også samarbejder med borgere og frivillige, mens andre slet ikke har disse samarbejder og relationer i øvrigt. På den måde er forudsætningerne for udfoldelsen af funktionen meget forskellig.

Bilag 3: Staurby Skov-udvalget (Kommunens § 17, stk. 4 udvalg)

Den første opgave for forvalterne efter købet af skoven og etableringen af udvalget var at finde medlemmerne til Staurby Skov-udvalget. Forvalterne tog udgangspunkt i de eksisterende brugere af Hindsgavl-området, da kommunen derigennem havde kendskab til en række forskellige brugere, fortæller Niels Ole Præstbro fra Middelfart Kommune. Det kan være en udfordring at etablere kontakten til de mere uorganiserede brugere som eksempelvis ryttere, som ikke er med i en forening. Her spurgte forvalterne de ryttere, der i forvejen brugte Hindsgavl, hvem der skulle (og kunne) sidde i det nye Staurby Skov-udvalg for at repræsentere rytterne.

Derudover valgte forvalterne at invitere Strib Idrætsefterskole, Orienteringsløberne, Mountainbikerne, Friluftsrådet, Danmarks Naturfredningsforening, Hundeklubberne (DCH – de civile hundeføre) samt lokalrådet til at indgå i udvalget. Foruden interessenterne sad tre politikere og forvaltere i udvalget, der havde til opgave at udarbejde det endelige oplæg til masterplanen for Staurby Skov.

For at kunne prioritere mellem de mange forskellige interesser og sikre eksisterende naturværdier fik Middelfart Kommune udarbejdet både en landskabsanalyse og en skovanalyse af skoven. Disse analyser har været en del af Staurby Skov-udvalgets arbejde.

For at sikre, at alle borgerne i Middelfart kommune havde mulighed for at komme med ønsker til indholdet af den nye skov, organiserede kommunen to borgermøder. På det første møde arbejdede borgerne med at formulere ønsker til den nye skov, og på det andet blev ønskerne prioriteret. Derudover havde borgerne mulighed for at sende deres ønsker via Facebook og kommunens hjemmeside. Staurby Skov-udvalget arbejdede efterfølgende både med at sortere ønskerne og med at prioritere ønskerne i perioden mellem borgermøderne.

KØBENHAVNS UNIVERSITET

INSTITUT FOR GEOVIDENSKAB
OG NATURFORVALTNING

ROLIGHEDSVEJ 23
1958 FREDERIKSBERG

TLF. 35 33 15 00
IGN@IGN.KU.DK
WWW.IGN.KU.DK